

*Raakvlakken tussen De NCKO-Kwaliteitsmonitor
en het Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*

Gesprek rondom het haardvuur

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Het doel en de middelen	4
<i>Doel: welbevinden en ontwikkelingskansen van kinderen</i>	
<i>NCKO-Kwaliteitsmonitor: een zelfevaluatie-instrument</i>	
<i>Pedagogisch kader: rijke inspiratiebron</i>	
Haardvuursessie: de opbrengst	10
<i>Verschillen</i>	
<i>Raakvlakken</i>	
Perspectieven	16
<i>Kwaliteit voorleven in de praktijk</i>	
<i>Werkgroep van betrokken mensen</i>	
<i>Dwarsverbanden: een aanzet</i>	

Inleiding

Het is snijdend koud op dinsdagmiddag 1 maart 2011, als op een afgelegen boerderij in Langbroek twaalf betrokkenen uit de kinderopvangwereld zich verzamelen rondom een haardvuur. Op uitnodiging van Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK) komen ze bij elkaar om een open gesprek te voeren over de mogelijkheden om het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* en *De NCKO-Kwaliteitsmonitor* met elkaar te verbinden. Hoewel deze twee instrumenten heel verschillend zijn, worden ze beide in de kinderopvang zeer gewaardeerd en hebben de meeste aanwezigen op deze zogenoemde haardvuursessie de boeken zelfs letterlijk onder de arm.

Aanlokkelijk beeld

Het is een aantrekkelijk idee om een breed gedragen pedagogisch kader te combineren met een meetinstrument. Stel dat een kinderopvangorganisatie de verbeterpunten die uit een meting met de Kwaliteitsmonitor naar voren komen, meteen aan kan pakken met gerichte verbeteringen aan de hand van het Pedagogisch kader. Dan opent zich een perspectief om te werken aan de kwaliteit in de kinderopvang in een cyclus van plannen, doen, toetsen en handelen. Een aanlokkelijk beeld, waarin één plus één al snel meer dan twee wordt.

De stip op de horizon hierbij is steeds om alle kindercentra zodanig toe te rusten dat de kinderen zich er prettig, erkend en veilig voelen en dat hun ontwikkeling er optimaal wordt gestimuleerd.

Wie waren erbij?

Als experts zaten Elly Singer en Louis Tavecchio aan weerszijden van de haard. In een kring om hen heen zaten Wim van Ogtrop (directeur 2Samen), Cor Schuurman (directeur Tinteltuin), Machteld Rietman (pedagoog Stichting Kinderopvang Hilversum), Jantine Peters (pedagoog Ludens), Annemieke Waage (pedagoog Triodus), Mieke van de Kop (pedagoog Stichting Kinderopvang Enschede) en Gjalt Jellesma (voorzitter BOinK). De haardvuursessie werd geleid door Carla Bienemann (directeur BKK) en de organisatie was in handen van Jeroen Betjes (programmamanager BKK).

Klein gezelschap

BKK heeft ervoor gekozen om dit thema te bespreken in een informele setting en met een klein gezelschap. Het gesprek duurde twee uur en was open, maar heel gestructureerd opgezet. Eerst kregen de wetenschappers Louis Tavecchio en Elly Singer elk de gelegenheid om hun geesteskinderen – respectievelijk de Kwaliteitsmonitor en het Pedagogisch kader – toe te lichten en een voorschotje te nemen op de vraag of er verbindingen te maken zijn tussen deze twee instrumenten. Vervolgens spraken zij hier samen over door en uiteindelijk volgde een gesprek waarin ook de aanwezige pedagogen, directeuren en de voorzitter van BOinK zich konden mengen.

Dit boekje

U leest hierna in drie hoofdstukken waar het om draait. Eerst wordt scherpgesteld op het doel en de middelen, vervolgens stilgestaan bij de opbrengsten van de haardvuursessie en op een rij gezet welke verschillen en raakvlakken er over tafel gingen. Ten slotte leest u in een slot-hoofdstuk welke perspectieven de aanwezigen met u willen delen. De tekst is geïllustreerd met staaltjes vlammend betoog, die de betrokkenheid weerspiegelen van de deelnemers met de kinderopvang in het algemeen en met de pedagogische kwaliteit in het bijzonder. BKK heeft de wens om de kinderopvang breed te enthousiasmeren en te inspireren. Hopelijk draagt dit boekje daaraan bij.

Het doel en de middelen

Tijdens de haardvuursessie draait het om de vraag: Zijn er raakvlakken tussen het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* en *De NCKO-Kwaliteitsmonitor* te benutten om de kwaliteit van de kinderopvang verder te brengen? En zo ja, hoe moet dit dan en wat is ervoor nodig?

In deze discussie gaat het om twee middelen waarmee -liefst in samenhang- een doel dichterbij gebracht moet worden. In dit hoofdstuk leest u welk doel centraal staat (het welbevinden van kinderen in kindercentra) en hoe de twee middelen in kwestie (de NCKO-Kwaliteitsmonitor en het Pedagogisch kader) zich globaal tot dit doel verhouden.

Doel: welbevinden en ontwikkelingskansen van kinderen

In het gesprek op 1 maart ging het over de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang, over de instrumenten daarvoor en de implementatie daarvan. Grote woorden waarmee je al snel over de hoofden van de doelgroep (de kinderen in de kindercentra) heen praat. Bij dit gesprek werd echter voortdurend de vertaalslag gemaakt naar de praktijk en naar de werkvloer. Of het nu kwam door het kleine gezelschap of door hun betrokkenheid, het doel van dit alles was in het gesprek nooit ver weg. Dat doel is het welbevinden van jonge kinderen in kindercentra en de garantie dat hun ontwikkeling daar optimaal wordt gestimuleerd. Een nevendoeel, dat niet los te zien is van dit hoofddoel, is dat de pedagogisch medewerkers goed toegerust moeten zijn om dit te realiseren.

In het vuur van haar betoog ...

Wij werken aan de 'hardware'

Mieke van de Kop: 'Kijkend naar de toekomst en de ontwikkelingen tussen kinderopvang en onderwijs, kunnen wij als branche duidelijk stelling nemen: hoe leren jonge kinderen en welke kwaliteitseisen stellen we daaraan? Laatst hoorde ik een leuke vergelijking: jonge kinderen opvoeden is de hardware ontwikkelen en later kunnen we de software erin stoppen. Dit laat zien hoe belangrijk de taak van de kinderopvang is.'

NCKO-Kwaliteitsmonitor: een zelfevaluatie-instrument

In het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) onderzoeken pedagogen en ontwikkelingspsychologen hoe ze de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang van 0- tot 4-jarigen kunnen bevorderen. Het NCKO heeft de afgelopen jaren instrumenten ontwikkeld om die kwaliteit meetbaar te maken:

1. het NCKO-Kwaliteitsmodel: een wetenschappelijk instrument voor periodieke landelijke kwaliteitsmetingen en voor wetenschappelijk onderzoek;
2. de NCKO-Kwaliteitsmonitor: een veldinstrument dat is afgeleid van het wetenschappelijke meetinstrument, waarmee kinderopvangorganisaties zelf de belangrijkste aspecten van hun pedagogische kwaliteit kunnen meten.

Tijdens de haardvuursessie staat de tweede versie centraal: het veldinstrument.

In het vuur van zijn betoog ...

Durf naar jezelf te kijken!

Cor Schuurman: 'Wat mij betreft is samenhang aanbrengen tussen het Pedagogisch kader en het meetinstrument een tussenstap naar het meten hoe je je eigen beleid in de praktijk brengt. Wij meten met de NCKO-Kwaliteitsmonitor een aantal dingen van ons eigen beleid veel helderder en we willen de uitkomsten daarvan weer in dit meetinstrument stoppen, zodat we één keer per jaar kunnen meten in hoeverre we ons beleid in de praktijk toepassen.'

Opzet van de NCKO-Kwaliteitsmonitor

Met deze monitor, die verscheen in 2009, kunnen organisaties zelf meten welke pedagogische kwaliteit zij bieden op drie onderdelen:

1. interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers;
2. kwaliteit van de leefomgeving;
3. structurele kwaliteitskenmerken zoals groepsgrootte, staf-/kindratio en opleiding en training van pedagogisch medewerkers.

Het NCKO beschouwt de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerker als de kern van de proceskwaliteit, omdat de pedagogisch medewerker 'kinderen niet alleen rechtstreeks beïnvloedt in haar interacties met de kinderen zelf, maar ook voor een groot deel de kwaliteit van de interacties tussen de kinderen onderling en hun ervaringen met het aanwezige spel-materiaal bepaalt.' (*De NCKO-Kwaliteitsmonitor*, p. 17)

Met de Kwaliteitsmonitor kunnen de volgende zes interactievaardigheden worden gemeten:

1. sensitieve responsiviteit;
2. respect voor de autonomie van het kind;
3. structureren en grenzen stellen;
4. praten en uitleggen;
5. ontwikkelingsstimulering;
6. begeleiden van interacties tussen kinderen.

Medewerkers centraal

De pedagogisch medewerkers en hun interactievaardigheden staan in de NCKO-Kwaliteitsmonitor centraal, zo licht Louis Tavecchio toe: 'De ruimtelijke inrichting en activiteiten zijn ook belangrijk, maar die worden altijd aangeboden, mogelijk gemaakt of gefaciliteerd door de mensen die er werken. De mensen zijn dus het kernaspect. Daarom zijn wij in toenemende mate de interactievaardigheden de kernkwaliteit gaan noemen, ook gevoed door Marianne Riksen-Walraven met haar vier opvoedingsdoelen¹, die in ons team een belangrijke inbreng heeft. Ons ideaal was te kijken hoe je die doelen kon realiseren in de kinderopvang. En we hebben gezegd: natuurlijk kan dat alleen maar als we de mensen die met die kinderen werken, de handvatten geven of nagaan in welke mate zij zijn toegerust om die doelen met de kinderen samen te realiseren. Daarom zijn die interactievaardigheden zo prominent geworden in het instrumentarium; ze zijn de meest directe weg om de opvoedingsdoelen te realiseren.'

¹ De vier opvoedingsdoelen van Marianne Riksen-Walraven zijn: emotionele veiligheid, sociale competenties, persoonlijke competenties en de overdracht van normen en waarden.

In het vuur van zijn betoog ...

Wat schieten de kinderen ermee op?

Louis Tavecchio: 'Voor ons is de ultieme toets - die hebben we nog niet uitgevoerd - of het kind ermee is opgeschoten dat wij de kwaliteit van de pedagogisch medewerkers in kaart hebben gebracht. We weten nog niet of de leidsters met de hogere scores op de interactievaardigheden ook kinderen met betere ontwikkelingsresultaten hebben voortgebracht. Ik ben niet pessimistisch, maar als daar niks uit komt, kun je zeggen: wat ben jij geweldig bezig geweest met je NCKO, maar aan de kinderen kun je niks merken. Dat zou ik heel wrang vinden. Daarom is dit voor mij de ultieme toets.'

Interactiekwaliteit structureel maken

Het ideaal is dat deze cruciale interacties zo goed worden aangeleerd in opleidingen en zo stelselmatig worden getraind in de praktijk dat ze tot de basisuitrusting behoren van elke pedagogisch medewerker en dat de pedagogische kwaliteit onafhankelijk is van het toevallig rondlopende personeel. Louis Tavecchio: 'Ik vind dat je die interactievaardigheden structureel moet maken via opleidingen en via aanstellingsbeleid, zodat pedagogisch medewerkers die interactievaardigheden minimaal moeten bezitten om ze te laten werken met kinderen.'

Pedagogisch kader: rijke inspiratiebron

Met de uitbreiding en professionalisering van de kinderopvang groeide de behoefte aan een gedeeld kader waarin de pedagogische inzichten zijn vastgelegd over de verzorging, opvoeding en ontwikkeling van 0- tot 4-jarigen in groepsverband. Een aantal pedagogen uit kinderopvangorganisaties heeft daarom van 2006 tot 2008 in het Landelijk Pedagogenplatform Kinderopvang hun kennis en inzichten hierover gebundeld in het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Sinds 2009 beschikt de branche over deze rijke en kleurrijke inspiratiebron voor het pedagogisch handelen in kindercentra voor jonge kinderen.

Opzet van het Pedagogisch kader

Deel 1 De theorie is geschreven door Elly Singer en Loes Kleerekoper en geeft een theoretische onderbouwing voor het opvoeden van jonge kinderen in groepen. Het pedagogisch handelen wordt gefundeerd in wetenschappelijke inzichten in hoe jonge kinderen zich ontwikkelen in relatie met hun ouders, pedagogisch medewerkers en andere kinderen. De samenwerking tussen ouders en pedagogisch medewerkers wordt gezien als voorwaarde voor goede pedagogische kwaliteit. Er wordt ingegaan op emotionele veiligheid, structuur bieden en het stimuleren van emotionele, cognitieve, motorisch-zintuiglijke en creatief-beeldende competenties. Bovendien gaat deel 1 in op cruciale randvoorwaarden zoals geschikte binnen- en buitenruimtes, dagritme en groepsamenstelling.

Deel 2 De praktijk is geschreven door een scala aan pedagogen en behandelt vier verzorg-
leeractiviteiten:

1. Wanneer, begroeten en afscheid nemen
  2. Eten en drinken
  3. Verschonen, zindelijk worden en slapen
  4. Overgangsmomenten en dagritme
- en zeven speel-leeractiviteiten:

1. Bewegen en zintuiglijk waarnemen
2. Samen spelen en samenleven
3. Communicatie en taal
4. Natuur en fysieke omgeving
5. Ordenen, meten en rekenen
6. Geluid en muziek, dans en beweging
7. Beeldende expressie

Bestaande pedagogische ideeën verzameld

Tijdens de haardvuursessie benadrukt medeauteur Elly Singer dat in het Pedagogisch kader gebruik is gemaakt van de pedagogische ideeën en inzichten die er al waren: 'Toen wij begonnen met het Pedagogisch kader, ging het echt om het bij elkaar halen van de verschillende ideeën die waren ontwikkeld over het opvoeden van jonge kinderen in groepen. De bedoeling was dat we een goed theoretisch fundament gaven en praktische aanknopingspunten. We hebben toen uiteraard gekeken naar het NCKO-Kwaliteitsmodel (de NCKO-monitor was er nog niet) en naar de voor- en vroegschoolse educatie (vve) die er toen was. Om de interacties tussen leidster en kind te beschrijven, hebben we de termen overgenomen van het NCKO. Dat is de sterke kant van het NCKO. Voor het stimuleren hebben we de terminologie van Vversterk overgenomen, omdat we dachten dat je het veld alleen maar verdrietig maakt als je hetzelfde steeds anders noemt.'

Opvoeden in groepssituaties

Natuurlijk verzamelt een boek als dit niet alleen ideeën, maar berust het ook op keuzes en opvattingen. Elly Singer zegt hierover: 'Het Pedagogisch kader moest theoretisch funderen dat wij in Nederland een ontwikkelingsgerichte pedagogiek willen. Dat betekent een werkwijze en pedagogiek die uitgaat van lerende en spelende kinderen. We hebben veel aandacht besteed aan de vraag *hoe* en *wat* kinderen in verschillende leeftijdsfasen (baby's, dreumesen en peuters) leren, want daar moeten pedagogisch medewerkers bij aansluiten. Bovendien hebben we goed gekeken naar de overeenkomsten en verschillen tussen de opvoeding thuis en in het kinderdagverblijf, want die moeten elkaar aanvullen. In groepssituaties kun je er gebruik van maken dat kinderen elkaar stimuleren en plezier aan elkaar beleven. Daarom besteedt het Pedagogisch kader veel aandacht aan imitatie, rituelen, routines en samenspel tussen kinderen.'

Leren in spel en tijdens verzorgen

Hoe kijken de pedagogen die het kader hebben ontwikkeld, tegen jonge kinderen aan? Elly Singer: 'Wij maken een duidelijk onderscheid tussen verzorg-leergebieden en speel-leergebieden. En hoewel vaak wordt gezegd: met de kleintjes is het alleen zorgen, draaien wij dat uitdrukkelijk om: juist daarin leren ze veel. Deze overtuiging wordt gedeeld door het veld. Die verzorgactiviteiten zijn heel primair voor hoe jonge kinderen zelf leren. Het Pedagogisch kader maakt daarom zichtbaar dat kinderen bij het eten, drinken en verschonen, enorm veel leren. Bovendien is samenwerking met de ouders essentieel. Door uitwisseling tussen ouders en pedagogisch medewerkers kunnen we jonge kinderen beter begrijpen en sensitiever op hen inspelen, zowel thuis als in de groep.'

Haardvuursessie: de opbrengst

Wat waren de belangrijkste opbrengsten van de haardvuursessie? U leest in dit hoofdstuk eerst over de verschillen en daarna over de raakvlakken, die de revue passeerden.

Verschillen

Het komt in de beste huwelijken voor: als je erbij stilstaat, zie je haarscherp waarin je zoal van elkaar verschilt. Maar als dat dan gezegd is, constateer je toch dat je elkaar al zo lang kent en een heleboel te bieden hebt. Zo ging het ook een beetje bij de haardvuursessie. Ondanks herhaalde verzoeken van de gespreksleiding om te focussen op de overeenkomsten, moesten de verschillen er eerst uit. Om daarna overkomelijker te blijven.

Aanvankelijk ging het gesprek vooral tussen Elly Singer en Louis Tavecchio en kwamen aan de orde: verschillen in achtergrond, verschillen in focus en verschillen in uitwerking.

Verschillen in achtergrond

Een eerste verschilpunt is dat de NCKO-Kwaliteitsmonitor wetenschappelijk vooral gebaseerd is op Amerikaanse inzichten, bijvoorbeeld op de in Amerika ontwikkelde schalen om de leefomgeving te beoordelen: ITERS-R (Infant Toddler Environment Rating Scale-Revised) en ECERS-R (Early Childhood Environment Rating Scale-Revised). Het Pedagogisch kader stoelt daarentegen vooral op Europese en Nieuw-Zeelandse pedagogische inzichten en wetenschappelijk onderzoek naar leren en ontwikkelen van jonge kinderen in kindercentra. In het boek zijn deze bronnen op de Nederlandse situatie afgestemd.

Een tweede verschilpunt is dat de NCKO-Kwaliteitsmonitor werkt vanuit de Ericksonschalen, die afkomstig zijn uit Amerikaans gezinsonderzoek en zijn ontwikkeld om de interactie te meten tussen moeder en kind. Dit is volgens Elly Singer een te smalle basis om de veelvormige interactiepatronen in een kindergroep in beeld te brengen. Louis Tavecchio bevestigt dit: 'We hebben dit wel verbreed en uitgewerkt voor de kinderopvang, maar we hebben in ons huidige instrument nog niet de kern gevonden van hoe een pedagogisch medewerker een groep optimaal kan begeleiden en aansturen, rekening houdend met de ontwikkelingskansen die elk individueel kind in die groep moet krijgen.'

Verschillen in focus

De NCKO-Kwaliteitsmonitor focust sterk op de interactie tussen pedagogisch medewerker en kind, terwijl het Pedagogisch kader zich meer richt op het hele relatiernetwerk in de kinderopvang. In dat netwerk spelen de groep en de interacties tussen kinderen in die groep een belangrijke rol, maar ook de ouders krijgen de rol toebedeeld van cruciale samenwerkingspartner. In het verlengde hiervan is de monitor veelal geënt op individuele processen en het Pedagogisch kader op sociale processen tussen kinderen en pedagogisch medewerkers, bijvoorbeeld imitatie en rituelen.

In het vuur van haar betoog ...

Vind de patronen, rituelen en routines in een groep!

Elly Singer: 'Laten we het hebben over de interactievaardigheid 'Structureren en grenzen stellen' in de NCKO-Kwaliteitsmonitor. Als je namelijk kijkt naar de moderne literatuur over jonge kinderen, dan gaat het hierbij vooral om het vinden van patronen, rituelen en routines. Als kinderen patroonmatig die structuur krijgen, dan hoeft zo af en toe ook een grens stellen eigenlijk maar 1 procent van het werk te zijn. Bijna 99 procent is de choreografie van het werken met kinderen in de groep.'

Verschillen in uitwerking

De NCKO-Kwaliteitsmonitor en het Pedagogisch kader verschillen sterk in uitwerking. Het kader is breder en gedetailleerder uitgewerkt dan de monitor. Beide wetenschappers zijn het erover eens dat dit grote verschil alles te maken heeft met de verschillende doelen van de boeken: de monitor is een meetinstrument en het Pedagogisch kader een verzamelwerk van pedagogische inzichten. Elly Singer vindt dat het begeleiden van groepsinteracties onvoldoende geoperationaliseerd is in de kwaliteitsmonitor en geeft daar enkele voorbeelden van: 'Jullie kijken of de leidster gelegenheid heeft om interacties tussen kinderen te ondersteunen en of ze dat doet op een positieve manier. Maar die gelegenheden zijn niet gedefinieerd. In de voorbeeldfilmpjes zie ik kinderen broodjes smeren en dan krijgt de leidster een lage score, omdat ze geen gesprek begint met die kinderen. Maar een kind van 2 jaar dat een mes vasthoudt, kan op dat moment niet praten. In een ander voorbeeld vraagt een pedagogisch medewerker aan een nieuw kindje in de groep: hoe heet het kindje naast je? Het nieuwe kind kijkt verschrikt, maar de pedagogisch medewerker vraagt toch door. Dan zegt ze het zelf en krijgt iemand anders een beurt. Dit voorbeeld scoort hoogsensitief, maar ik vond het laag. Ik doe veel onderzoek naar communicatie met kinderen en met een nieuw kind in de groep kun je bijvoorbeeld beter met elkaar een liedje gaan zingen.' Louis Tavecchio noemt deze voorbeelden heel duidelijk en de opmerkingen waardevol en vindt dat hier ook uit blijkt hoe de instrumenten elkaar aanvullen.

Als een hiermee samenhangend verschil in uitwerking brengt Elly Singer de differentiatie naar leeftijdsfasen naar voren. In het Pedagogisch kader zijn alle thema's uitgewerkt voor baby's, dreumesen en peuters, in de NCKO-Kwaliteitsmonitor niet. Dit terwijl de juiste pedagogische benadering erg kan afhangen van de leeftijdsfase van het kind. Louis Tavecchio onderkent dat in de monitor tot nu toe 'met een grove bril' is gekeken: 'Dit betekent dat wij moeten differentiëren, want je zei ook dat voor een wat oudere peuter bijvoorbeeld het smeren en converseren weer wel zinvol kan zijn, om de interactie in die groep te stimuleren. Wij zijn bezig met de ontwikkeling van een meetinstrumentarium en we moeten nog gedifferentieerde meetinstrumenten of schalen beschrijven voor de babyleeftijd, de dreumes, de peuter en de jonge kleuter. Die slag moeten wij nog maken.'

Raakvlakken

De veronderstelde raakvlakken tussen het Pedagogisch kader en de NCKO-Kwaliteitsmonitor vormen de aanleiding voor dit themagesprek. Carla Bienemann zegt het zo: 'Beide instrumenten zijn door BKK omarmd als middelen om de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang te verhogen. Zowel vanuit de branche als uit de hoek van het ministerie horen wij: dat zijn twee mooie dingen; is daar geen verbinding tussen te maken?' De aanwezigen op de haardvuursessie zijn unaniem over het feit dat deze raakvlakken er volop zijn en zoeken vooral naar manieren om ze manifest en toepasbaar te maken.

Over en weer waardering

Elly Singer en Louis Tavecchio spreken op verschillende momenten in het gesprek hun waardering uit voor elkaars instrumenten. Elly Singer benadrukt bij herhaling dat de interactievaardigheden van de NCKO-Kwaliteitsmonitor een sterk punt zijn en dat ze die voor het Pedagogisch kader 'gewoon overgenomen' heeft. Louis Tavecchio op zijn beurt roemt de ideeënrijkdom en de gedetailleerde uitwerking van het Pedagogisch kader. Hij licht de opzet van de monitor toe: 'Wij hebben de Kwaliteitsmonitor geënt op jarenlang wetenschappelijk onderzoek en dat onderzoek kan nooit zo breed zijn als het Pedagogisch kader. Als je wetenschappelijk onderzoek doet, werk je volgens het trechtermodel, je begint met een heleboel concepten en ideeën en op een gegeven moment wil je naar een methodiek toe en naar een systematische werkwijze waarmee je zaken in kaart kan brengen. Dan moet je vanuit die trechter smaller de buis in om concreet te gaan meten. Die ontwikkeling hebben we doorgemaakt en daardoor zijn we smaller dan het Pedagogisch kader. We hebben wel de pretentie dat we een belangrijk deelgebied van de kwaliteit van de kinderopvang vrij nauwkeurig in kaart kunnen brengen, maar geven geen totaalbeeld.' Elly Singer begrijpt en waardeert deze opzet: 'Jullie moeten iets kunnen doen wat je in een dag kunt zien, en die leidster heeft inderdaad een centrale rol. Daar hebben we absoluut geen verschil van mening over. Wat jullie eruit pikken is helemaal niet zo gek om op te letten. Een paar dingen zou ik graag anders willen, maar dat neemt niet weg dat ik veel respect en waardering heb voor het kwaliteitsinstrument.'

Complementaire eigenschappen

De wetenschappers tasten bij elkaar af hoe hun beide instrumenten elkaar kunnen aanvullen of sterker op elkaar betrokken kunnen worden. Duidelijk wordt dat dit niet een-op-een kan: het Pedagogisch kader kan niet zomaar geïntegreerd worden in de monitor, omdat het nu eenmaal niet gemaakt en bedoeld is als toetsingsinstrument, maar als een breed kader. De complementaire eigenschappen van de instrumenten (precies meetinstrument en rijk kader) vragen er echter wel om ze aan elkaar te linken. Dat kan betekenen dat een organisatie de tekortkomingen die ze meet met de monitor, kan bijspijkeren met behulp van de relevante gedeeltes in het kader.

Lerende organisatie

Ook de aanwezige pedagogen zien volop mogelijkheden om beide instrumenten meer in samenhang in te zetten in de praktijk. Jantine Peters geeft aan dat ze het Pedagogisch kader als een basis ziet: 'Die moeten ze liefst op het roc gehad hebben en als dat niet zo is, bieden wij het als kinderopvangorganisatie aan. Vervolgens meet je dan met de monitor hoe het gesteld is met die zes interactievaardigheden. En dan kun je modules ontwikkelen om ze gericht verder bij te spijkeren.' Ook Machteld Rietman ziet voor zich hoe dit zou kunnen: 'Ik vind het Pedagogisch kader heel kindgericht en de monitor biedt vooral de vaardigheden van de pedagogisch medewerker om in de interactie met het kind nog beter te zorgen voor zijn welbevinden. Dus ze moeten eerst dat Pedagogisch kader goed beheersen en daarna ga je toetsen en ondertussen kun je video-interactiebegeleiding inzetten om ze mee te nemen in zo'n traject.' Zo ontvouwt zich als vanzelf een scenario van leren en jezelf daarin voortdurend verbeteren, ofwel de cyclus van plannen, doen, toetsen en handelen. De aanwezigen maken zo te zien graag deel uit van zo'n lerende organisatie. De monitor en het kader kunnen hun diensten daarin bewijzen. Op zichzelf, maar ook als elkaar aanvullende instrumenten.

Zodra je er cyclisch over gaat denken, is elk uitgangspunt even goed, omdat je daarna altijd weer een volgende stap zet. Mieke van de Kop vult dan ook aan: 'Het maakt niet uit welke kant je opgaat, als je maar voor hetzelfde gaat. Dan kun je ook van de monitor uitgaan en voor verbeteringen de verbinding leggen met het Pedagogisch kader. Want ze hebben natuurlijk beide een ander doel, maar als je ze aan elkaar verbindt, dan maak je het krachtiger.'

In het vuur van haar betoog ...

Maak pedagogisch medewerkers gretig!

Machteld Rietman: 'Ik word enthousiast, want het gaat om het welbevinden van kinderen en ik krijg pedagogisch medewerkers enthousiast als zij zien dat hun handelen effect heeft op het welbevinden van kinderen. Dus we moeten zorgen dat pedagogisch medewerkers gretig worden, omdat ze zien dat hun handelen dat effect heeft.'

Maak gebruik van wat er al ligt

Als Louis Tavecchio vertelt dat het NCKO bezig is een verbetermodule te ontwikkelen om de pedagogisch medewerker en de leiding in kinderdagverblijven te leren hoe ze geconstateerde tekortkomingen in de kwaliteit van de interactie kunnen verbeteren, suggereert Elly Singer: 'Maak gebruik van het Pedagogisch kader, want dat is er al.' Voor haar is dit een uitgelezen kans voor een verbinding tussen het meetinstrument en het brede kader: 'Als je de pedagogische praktijk verandert, kun je een rijker kader gebruiken en dan kan je kijken: waar is die groep aan toe? Het Pedagogisch kader kun je niet gebruiken als toetsingsboek, maar wel als instrument om je praktijk te vernieuwen.'

In het vuur van haar betoog ...

Benut dat Pedagogisch kader!

Jantine Peters: 'Toen Louis zei: "We zijn bezig modules te ontwikkelen voor als leidsters laag scoren", dacht ik meteen: maak dan in elk geval optimaal gebruik van wat er al in het Pedagogisch kader staat.'

Implementatie in een proces

Machteld Rietman voert de discussie terug naar de praktijk en schetst dat de implementatie niet anders kan verlopen dan als een ontwikkeling en proces: 'Wij hebben op de werkvloer gekeken wat we kunnen doen met beide boeken. Hoe zetten we ze zo in dat op den duur iedereen het kader en de monitor gaat pakken? Ik vind ze allebei heel zinvol, maar op een totaal andere manier. Ik geef zelf les en als ik kijk naar het Pedagogisch kader, merk ik dat pedagogisch medewerkers eerst veel meer moeten weten over hoe kinderen leren en zich ontwikkelen, voordat ik de kwaliteit kan toetsen. Daarom zie ik de monitor in een proces: als je de kennis hebt bijgebracht, kun je gaan toetsen wat er nog beter kan.' Verschillende deelnemers vullen aan dat je de monitor ook kunt inzetten als nulmeting (waar sta ik nu?), waarna je op gezette tijden vervolgmetingen kunt doen. Machteld Rietman ziet die mogelijkheid ook, maar die doet voor haar niets af aan de noodzaak van een parallel kennistraject: 'Ook dan wil ik meten wat pedagogisch medewerkers weten over ontwikkeling, anders toets je alleen vaardigheden, terwijl die samenhangen met kennis.'

In het vuur van zijn betoog ...

Let op: er gebeurt van alles in de kinderopvang!

Wim van Ogtrop: 'Er gebeurt zo veel op dit moment, wij zijn met de hele organisatie begonnen met web-tv om het Pedagogisch kader erin te brengen. Daar doen we een jaar of drie over. Het moet echt gaan leven; als je zomaar ergens begint, dan wordt het door veel pedagogisch medewerkers niet opgepakt. Ik zie ook dat mensen al voor een groot deel op mbo+-niveau zitten. En organisaties zijn bezig te kijken hoe ze meer hbo'ers in de kinderopvang kunnen krijgen, dus er is echt een enorme beweging gaande, die wel tijd nodig heeft om te bekijken.'

Perspectieven

Aan het einde van de haardvuursessie popelen de aanwezigen om aan de slag te gaan met de verbinding tussen de twee instrumenten. Zo veel kansen lijken ineens voor het grijpen te liggen. Wim van Ogtrop deelt het enthousiasme en benadrukt tegelijk de noodzaak om er ook echt wat mee te gaan doen: 'We hebben veel instrumenten en toch merk je in de praktijk dat je ze heel moeilijk aan het rollen krijgt, terwijl dat ongelooflijk belangrijk is. Deze twee instrumenten liggen dicht bij elkaar dan we ooit gedacht hebben, het zijn bijna Siamese broertjes of zusjes. Ik vind het fijn dat iedereen dat vandaag ook merkt; dat moeten we gebruiken.'

In het vuur van haar betoog ...

Kop in, die kansen!

Annemieke Waage: 'Ik voel een gretigheid, het is altijd leuk om kansen te zien. Wij, mensen uit de branche zijn enthousiast, ik denk dan: inkoppen!'

Concreet liggen er kansen om met name het Pedagogisch kader te integreren in de opleidingen, toe te snijden op de praktijk en om de raakvlakken tussen beide instrumenten te verzamelen in een handreiking voor de branche. Die zou gemaakt kunnen worden door een werkgroep van betrokken pedagogen.

In het vuur van zijn betoog ...

Rol de kwaliteit branchebreed uit!

Gjalt Jellesma: 'Hier zitten allemaal betrokken mensen: jullie zijn aan het nascholen en ontzettend actief, maar ik maak me zorgen over alle kinderdagverblijven waar dat anders ligt. Ik zou daarom stappen willen nemen om het bijna onmogelijk te maken om niet aan kwaliteit te werken. Dit stimuleert mij om (vanuit BKK en vanuit BOinK) nog harder te duwen en trekken, waardoor kwaliteit vanzelfsprekend wordt voor iedereen in de branche.'

In het vuur van zijn betoog ...

Pedagogisch kader geschikt als leerboek

Louis Tavecchio: 'Onze monitor is geen leerboek, dat is veel te saai en te methodisch. Ik denk dat het Pedagogisch kader veel meer een boek is dat je kunt voorschrijven als verplichte literatuur. De monitor is een handboek dat zegt hoe je iets moet doen en het Pedagogisch kader is veel rijker aan ideeën, dus wat mij betreft wordt dat het leerboek op het roc.'

Kwaliteit voorleven in de praktijk

Er wordt hartstochtelijk gediscussieerd over het (opleidings)niveau van de pedagogisch medewerkers in de Nederlandse kinderopvang, om erop uit te komen dat we met de mensen die er zijn, kunnen werken aan de kwaliteit van de kinderopvang. Dat vraagt een open mind en creatieve oplossingen. Werken in een gezellensysteem bijvoorbeeld, waarbij onervaren medewerkers de kunst af kunnen kijken bij senioren. Ook via filmpjes en video-interactiebegeleiding kun je vaardigheden aanleren door ze te laten zien en voor te doen, wat beproefde en succesvolle manieren zijn waarop pedagogisch medewerkers interacties aanleren. Het is dan ook een aanwinst voor de branche dat onderdelen van het Pedagogisch kader zijn verfilmd.

In de discussie over opleiding en leren wordt ook geopperd dat het interessant is om eens te verkennen hoe volwassenen eigenlijk leren. Dat is een andere discussie dan die centraal staat op de haardvuursessie, maar de moeite van het voeren waard. Als we meer zouden weten over het leerproces van het veelal jonge instromende personeel, kunnen we hen wellicht beter coachen en stimuleren.

In het vuur van haar betoog ...

Kijk eens wat ze moeten kunnen!

Elly Singer: 'Ik vind het een verenging van het vak om alleen over opleidingsniveaus te praten, als je kijkt naar de kwaliteiten die nodig zijn om met kinderen om te gaan. Dat heeft te maken met creativiteit, speelsheid, kunnen improviseren en ook of je als organisatie goede werkwijzen aandraagt. Dus openstaan voor kinderen, toneelspelen, liedjes zingen, kunnen spelen, een doos neerzetten en daar leuk mee spelen. Mijn universitaire studenten kunnen dat vaak van geen kant, terwijl ze wel een moeilijk tentamen kunnen maken, dus ik vind het niet juist om alleen te kijken naar het intellectuele niveau.'

Werkgroep van betrokken mensen

Hoe breng je al het moois wat je zo rondom de haard bespreekt, verder naar de praktijk? Op de valreep doet Louis Tavecchio het volgende voorstel: 'Je zou uit de hier aanwezigen – allemaal betrokken mensen – een werkgroep kunnen samenstellen: een groepje dat beide boeken goed kent en de bruggen zoekt, die zonder meer te slaan zijn. Er zijn verbindingen in concrete handelingen en wellicht ook in de methodische aspecten van het Pedagogisch kader die aansluiten bij de monitor. Bij de ontbrekende aspecten in de monitor kun je dan aangeven: kijk ook naar die opmerkingen in het Pedagogisch kader. Die verwijzingen verzamel je dan in een handreiking voor de branche.' Als dit door de branche gedragen wordt, kan Bureau Kwaliteit Kinderopvang mogelijkheden en middelen vrijmaken om dit een slag verder te brengen, stelt Carla Bienemann tot slot.

Bijlage

Dwarsverbanden: een aanzet

Die werkgroep krijgt een leuke taak: dwarsverbanden zoeken tussen de NCKO-Kwaliteitsmonitor en het Pedagogisch kader. Die zijn inderdaad gemakkelijk te vinden, doordat beide boeken overzichtelijk gestructureerd zijn en de terminologie voor een groot deel overlapt. Hierna ziet u alvast een paar van die verbanden. Om u enthousiast te maken, want er zijn er nog veel meer!

Onderwerp 1: de zes interactievaardigheden in de monitor

In De NCKO-Kwaliteitsmonitor:

Toelichting: p. 22-27; toetsingskader: p. 53-79

In Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar:

Hoofdstuk 7 Basiscommunicatie (en terugkerend in alle verdere hoofdstukken)

Onderwerp 2: sensitieve responsiviteit

In De NCKO-Kwaliteitsmonitor:

Toelichting: p. 22-23; toetsingskader: p. 53-57

In Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar:

Hoofdstuk 2	Veiligheid en welbevinden:	p. 33-34
Hoofdstuk 7	Basiscommunicatie:	p. 73-74
Hoofdstuk 11	Observeren en plannen:	p. 109-110
Hoofdstuk 12*	Wennen, begroeten en afscheid nemen:	p. 126-129
Hoofdstuk 13	Eten en drinken	p. 139-140
Hoofdstuk 14	Verschonen, zindelijk worden en slapen	p. 148-149
Hoofdstuk 16	Bewegen en zintuiglijk ervaren	p. 167
Hoofdstuk 17	Samen spelen en samenleven	p. 183
Hoofdstuk 18	Taal en communicatie	p. 200-201
Hoofdstuk 20	Ordenen, meten en rekenen	p. 230
Hoofdstuk 22	Beeldende expressie	p. 252-253

* In de hoofdstukken van Deel 2 De praktijk zijn de passages over sensitieve responsiviteit steeds te vinden in de paragrafen 'Veiligheid en welbevinden'.

Onderwerp 3: kwaliteit van de leefomgeving

In De NCKO-Kwaliteitsmonitor:

Toelichting: p. 18 en p. 82-84; observatielijst: p. 85-99

In Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar:

Hoofdstuk 4 Samenwerken met ouders p. 52-59

Hoofdstuk 9 Indeling en inrichting van de buiten- en binnenruimtes

Hoofdstuk 10 Dagritme en groepssamenstelling p. 101-103

Hoofdstuk 17 Samen spelen en samen leven p. 180 - 213

Onderwerp 4: structurele kwaliteit

In De NCKO-Kwaliteitsmonitor:

Toelichting: p. 26-27 en p. 102-107; toetsing m.b.v. de *Stabiliteitsmeter* (cd-rom)

In Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar:

Hoofdstuk 10 Dagritme en groepssamenstelling p. 103-106

Onderwerp 5: Steunen en stimuleren van leren en ontwikkeling

In De NCKO-Kwaliteitsmonitor:

Toelichting (pp. Stimuleren)

In Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar:

Hoofdstuk 3 Ontwikkelen en leren van jonge kinderen

Hoofdstuk 5 Pedagogisch doelen en competenties van kinderen

Alle hoofdstukken deel 1

Colofon

Dit is een uitgave van Bureau Kwaliteit Kinderopvang ©2011

Tekst: Addie Roetman
Fotografie: Jeroen Betjes
Vormgeving: 100 kilo Grafische Vormgeving
Druk: Reproka
Eindredactie: Bureau Kwaliteit Kinderopvang

Bureau Kwaliteit Kinderopvang

Varrolaan 62, 3584 BW Utrecht

t 030 256 72 30

e info@bkko.nl

i www.stichtingbkk.nl